

Bijlage 2 Methodologische verantwoording

Kwalitatief onderzoek

Het doel van dit onderzoek was om een verdiepend beeld te krijgen van juridische geschillen rondom artikel 8:42 Awb. Hierbij wilden we meer inzicht krijgen in de mogelijke (grond)oorzaken van deze geschillen en in beeld brengen hoe de interactie in deze geschillen is verlopen tussen de Belastingdienst en belanghebbenden.

Om dit doel te bereiken, hebben we gekozen voor kwalitatief onderzoek. Dit stelt ons in staat om te beschrijven en te begrijpen wat zich in de praktijk voordoet rondom juridische geschillen over artikel 8:42 Awb. Dit type onderzoek is daarnaast bijzonder geschikt om diverse ideeën en ervaringen op te halen bij verschillende betrokken partijen. Kenmerkend aan kwalitatief onderzoek zijn het open karakter, waarbij de belevingswereld van de betrokkenen leidend is, en de relatief kleine, doelgerichte steekproeven, die de onderzoekers in staat stellen om het onderwerp van onderzoek in de diepte te bestuderen. In tegenstelling tot kwantitatief onderzoek wordt bij de door ons gekozen aanpak geen gebruik gemaakt van cijfermatige data. Doordat de data op een open manier verzameld wordt, verlopen alle interviews anders en komt niet in elk interview hetzelfde onderwerp ter sprake. Daarom is in kwalitatief onderzoek leidend *waarover* gesproken is en niet het aantal keer dat ergens over gesproken is.

Kwalitatief onderzoek stelt ons echter in mindere mate in staat om generieke uitspraken te doen, omdat er geen representatieve steekproeven gebruikt worden. Het bereik van de uitspraken die we wel kunnen doen kan worden vergroot ¹, door bij de selectie van de doelgerichte steekproef te zoeken naar zoveel mogelijk van elkaar afwijkende gevallen. Hierdoor kan de variatie van het onderwerp van onderzoek worden beschreven en kunnen toch bredere uitspraken worden gedaan. Bovendien geldt dat bevindingen van meer algemene aard zijn, wanneer in sterk variërende gevallen meer overeenkomsten dan verschillen worden bevonden.² Door dit toe te passen in het huidige onderzoek kan met de bevindingen een algemeen signaal worden afgegeven.

Om de kwaliteit van kwalitatief onderzoek te waarborgen hebben we in onze aanpak een aantal technieken toegepast. Om de betrouwbaarheid te borgen, hebben we ervoor gekozen om tijdens de dataverzameling een vier-ogen principe te hanteren en de

¹ In kwantitatief onderzoek staat dit begrip ook wel bekend als externe validiteit, zie hiervoor bijvoorbeeld Evers, J. (2015). Kwalitatieve analyse: kunst én kunde. Boom Lemma.

² In kwalitatief onderzoek staat dit begrip bekend als analoge generalisatie, zie hiervoor bijvoorbeeld Evers, J. (2015). Kwalitatieve analyse: kunst én kunde. Boom Lemma.

analyses uit te voeren met een team.³ Bovendien hebben we bestaande onderzoeksmethoden toegepast. De borging van de validiteit is aangepakt door informatie uit verschillende databronnen⁴ en vanuit verschillende perspectieven⁵ op te halen. Tevens hebben we de validiteit van de bevindingen geborgd door in de analyse meerdere analysemethoden te combineren.⁶

Toelichting onderzoeksplan

Zoals we beschreven hebben in ons plan van aanpak hebben we voor dit onderzoek ervoor gekozen om een klein aantal verschillende casussen te bestuderen.⁷ Elke casus is intensief bestudeerd op basis van het dossier en interviews met betrokken Belastingdienstmedewerkers en – waar mogelijk – met betrokken belanghebbende(n) en gemachtigde(n). Dit stelde ons ook in staat om de opgehaalde informatie uit een perspectief te kunnen verifiëren met de twee andere perspectieven.

Selectie casussen

Het doel van de casusselectie was om een beperkt aantal zeer verschillende casussen te onderzoeken die ons zo veel mogelijk informatie konden geven over het onderwerp van onderzoek. De selectie van casussen werd uitgevoerd door meerdere leden uit het onderzoeksteam en vond plaats in drie fasen:

- Fase 1: in de eerste fase zochten we naar alle mogelijke casussen (waarbij artikel 8:42 Awb een rol speelt) om op te nemen in onze doelgerichte steekproef. In deel 1 van ons onderzoek naar informatieverstrekking aan de rechter bleek dat de Belastingdienst hier zelf geen overzicht van heeft (zie hiervoor het inspectierapport ‘Compleetheid dossier die naar de rechter gaan’, p. 9).⁸ Daarom kozen we ervoor om zaken te zoeken via rechtspraak.nl.⁹
- Fase 2: in de tweede fase verfijnden we onze selectie door zaken uit de steekproef te filteren die gingen over lokale heffingen of Douanezaken en zaken met een beperkte omvang.¹⁰ We kozen voor dit laatste omdat we uit deel 1 van ons onderzoek signalen ontvingen dat artikel 8:42 Awb bij meer complexe zaken een grotere rol kan spelen.

³ Dit staat ook wel bekend als onderzoekers triangulatie.

⁴ In kwalitatief onderzoek staat dit bekend als methodologische triangulatie.

⁵ In kwalitatief onderzoek staat dit bekend als databronnen triangulatie.

⁶ In kwalitatief onderzoek staat dit bekend als analyse triangulatie.

⁷ [Plan van aanpak casusonderzoek informatieverstrekking aan de rechter | Publicatie | Inspectie belastingen, toeslagen en douane](#)

⁸ <https://www.inspectiebtd.nl/documenten/rapporten/2023/12/14/onderzoek-informatieverstrekking-aan-de-rechter>

⁹ Op rechtspraak.nl staat maar een klein deel van alle gerechtelijke uitspraken.

¹⁰ Dit hebben we in deze fase gedaan op basis van beknopte samenvattingen over de casussen op rechtspraak.nl.

- Fase 3: in de laatste fase werden de casussen geselecteerd die onderzocht werden. In deze stap zijn de 168 casussen nader bestudeerd. Hierbij viel een groot deel van de zaken alsnog af, vanwege de criteria genoemd in fase 2. Voor de 31 zaken die overbleven in de steekproef hebben we eerst bepaald op welke kenmerken deze casussen moesten variëren.¹¹ De casussen hebben we gelabeld met deze kenmerken. Vervolgens selecteerde we casussen die naar onze inschatting de meeste informatie over het geschil rondom artikel 8:42 Awb bevatten. Om te komen tot zo verschillende mogelijke casussen, hebben we vervolgens die casussen geselecteerd waarbij de eerder benoemde kenmerken zo min mogelijk overlaptten per casus. Dit resulteerde in vijf geselecteerde casussen. Twee van deze vijf casussen bleken bij navraag bij de Belastingdienst niet onherroepelijk vast te staan, waarna we twee andere casussen selecteerden. Zo zijn uiteindelijk vijf casussen onderzocht.

Dataverzameling

Per casus is data verzameld. Deze data bestond uit de dossierstukken van de Belastingdienst en interviews met betrokken Belastingdienstmedewerkers en – waar mogelijk – met betrokken belanghebbende(n) en gemachtigde(n). Voor een gedetailleerde beschrijving: zie de hoofdrapportage pagina 7 en 8.

Data analyse

Voor het analyseproces zijn enkele stappen doorlopen om de data doorzoekbaar te maken en vervolgens te analyseren. Tijdens al deze stappen werd constant het minimaal-vier-ogen-principe gehanteerd en werden discussiepunten besproken in het gehele onderzoeksteam. Op deze manier kon gedurende het gehele proces de betrouwbaarheid en validiteit worden gewaarborgd.

Stap 1: Tijdlijn per casus

Stap 1 richtte zich per casus op de reconstructie van de tijdlijn. De basis voor deze analyse waren de stukken uit de dossiers van de Belastingdienst. Een gereconstrueerde tijdlijn gaf input voor de interviews met Belastingdienstmedewerkers en de belanghebbenden en gemachtigden. De tijdlijnen zijn aangevuld met informatie die opgehaald is tijdens de interviews. Op basis van de gereconstrueerde tijdlijnen en interviews bleek dat alle vijf de casussen een soortgelijk beeld lieten zien voor wat betreft de mogelijke (grond)oorzaken van een geschil rondom artikel 8:42 Awb. De rechtspositie waar het bij artikel 8:42 Awb om draait en de interactie tussen de verschillende betrokken partijen maken onderdeel uit van deze oorzaken. Daarom hebben we besloten om het vervolg van de analyse niet per casus aan te pakken, maar casus overstijgend.

Stap 2: grondoorzaken

Dit deel van het analyseproces is gestart met het doorzoekbaar maken van de data door middel van coderen. Coderen houdt in dat betekenisvolle tekstfragmenten een label krijgen, deze labels worden de 'codes' genoemd. Codes zijn samenvattingen van deze

¹¹ Deze kenmerken staan beschreven op pagina 6 van de hoofdrapportage.

tekstfragmenten. Wanneer verschillende fragmenten over hetzelfde onderwerp gaan, krijgen ze dezelfde code. Tevens kunnen meerdere codes aan één tekstfragment gekoppeld worden. De codes zijn gekozen op basis van de data.¹² Het open coderen van de data is gestart met de interviewverslagen van één casus. Hierdoor ontstond een eerste versie van een codeerschema. De interviews van de andere casussen zijn per casus gecodeerd aan de hand van dit codeerschema. Het onderzoeksteam heeft voortdurend overlegd of codes aangepast moesten worden en of er nieuwe codes toegevoegd moesten worden. Hierdoor bleven we open staan voor nieuwe onderwerpen die in de nieuwe casussen voorkwamen en ontstond consensus over de toepassing van de codes.

Gedurende het open coderen zijn we gestart met het zoeken van de samenhang tussen de codes. Hierbij waren we op zoek naar (mogelijke) grondoorzaken voor de geschillen rondom het artikel 8:42 Awb. Met elkaar samenhangende codes vormden clusters. Hieruit ontstonden de grondoorzaken waarover gerapporteerd is in de hoofdrapportage. Om de grondoorzaken in context te plaatsen, zijn de onderliggende tekstfragmenten bestudeerd. Op deze manier werden de verschillende factoren en verschijningsvormen van de grondoorzaken van betekenis voorzien. Dit is in de hoofdrapportage terug te zien onder de sub-kopjes per grondoorzaak. Niet alle grondoorzaken speelden een rol in elke casus. Wel zagen we grondoorzaken steeds in meer dan één casus terugkomen. Omdat we in sterk variërende casussen overeenkomstige grondoorzaken zagen, zien we hierin een signaal dat de casuïstiek overstijgt.

Sommige factoren maakten deel uit van meerdere grondoorzaken. Daarnaast hingen een aantal factoren onderling samen. Hierdoor zien wij een mogelijk samenspel tussen de verschillende grondoorzaken. Dit samenspel vinden wij van toegevoegde waarde, omdat het suggereert dat grondoorzaken niet individueel of geïsoleerd kunnen leiden tot geschillen.

¹² Omdat wij nog geen theoretische verwachtingen hadden over de oorzaken van geschillen rondom artikel 8:42 Awb, hebben we ervoor gekozen om open te coderen. Codes worden hierbij gebaseerd op de data. Voor dit onderzoek hanteerden we geen codeerschema opgesteld aan de hand van theoretische modellen.